

روان‌شناسی ادبیات ملی

نگرشی معاصر در زمینه روان - جامعه‌شناختی
به خلاقیت ملی

ترجمه شهاب‌الدین کریمی

محمد طاهر علی مزید

www.ketab.ir

سرشناسه	مزید، محمدطاهر علی 'Alī Mazīd, Muḥammad Tāhir
عنوان قراردادی	سیکولوجیة الادب الشعبي. فارسی
عنوان و نام پدیدآور	روان‌شناسی ادبیات ملی (نگرشی معاصر در زمینه‌ی روان‌جامعه‌شناختی به خلاقیت ملی)/ نویسنده محمدطاهر علی مزید؛ مترجم شهاب‌الدین کریمی.
مشخصات نشر	تهران: اندیشه احسان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۱۵۶ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۷۳۰۳-۰۵-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
موضوع	مصر -- زندگی فرهنگی -- تاثیر غرب
موضوع	Egypt -- Intellectual life -- Western influences
موضوع	ادبیات عربی -- مصر -- قرن ۲۰ م. -- تاریخ و نقد
موضوع	Arabic literature-- Egypt-- 20th century-- History and criticism
موضوع	ادبیات عربی -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	Arabic literature -- Psychological aspects
شناسه افزوده	کریمی، شهاب‌الدین، ۱۳۶۹ - مترجم
رده بندی کنگره	DTV۰
رده بندی دیویی	۶۱۶.۰۶۱
شماره کتابشناسی ملی	۶۱۶.۰۶۱

روان‌شناسی ادبیات ملی (نگرشی معاصر در زمینه‌ی روان‌جامعه‌شناختی به خلاقیت ملی)

مؤلف: محمدطاهر علی مزید	مترجم: شهاب‌الدین کریمی
ویراستار علمی: دکتر حسین گلی	طراح و گرافیک: فرشید خالقی
نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱ شمارگان: ۵۰۰	قیمت: ۷۸۰۰۰ تومان
آماده‌سازی و تولید: انتشارات اندیشه احسان	چاپ: هوران

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزاً (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

دفتر نشر: تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه ۲، واحد ۵۰۷

تلفن: ۰۲۶۶۴۶۶۰۰۲ - تلگرام: ۰۲۱۹۱۵۵۱۸۰۲ - سایت: www.andishehehsan.com

فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۷

تلفن: ۰۱۶۶۴۶۶۰۰۱ - sociologybookstore - andishe_ehsan

فهرست

مقدمه مترجم	۱۵
یادداشت	۱۹
یادداشتی درباره پیوند میان علوم شناختی و ادبیات	۲۱
سخن نویسنده	۲۵
پیشگفتار	۲۹
فصل اول - روان شناسی و ادبیات	۳۷
پیش درآمد	۳۷
چرا ادبیات ملی به خودی خود اهمیت می یابد؟	۴۴
پیوند روان شناسی با ادبیات	۴۷
نقش روان شناسی در ادبیات	۵۰
روایت هایی که در آن روان شناسی اهمیت شایان توجه و بسزایی پیدا می کند:	۵۰
روانکاوی و ادبیات	۵۱

- روانکاوی با سه حوزه در ارتباط است: ۵۱
- گسترش پیوند روان‌شناسی با ادبیات ۵۲
- مکتب روانکاوی و مکتب رمانتیسم در ادبیات ۵۲
- مکتب روان‌شناسی خود (ایگو) و نگرش آن درباره ادبیات ۵۳
- مکتب عینیت‌گرایی در مطالعه ادبیات ۵۴
- رویکردهای روان‌شناختی در پژوهش ادبیات ۵۴
- مکتب‌های روان‌شناسی که به مطالعه ادبیات روی آوردند: ۵۵
- بنیادهای اولیه در شیوه‌های نقد ادبی ۵۹
- شیوه تاریخی ۵۹
- شیوه اقلیمی ۶۰
- شیوه ملی گرایانه (نودی) ۶۰
- شیوه فنی ۶۰
- شیوه دریافت‌گرایانه حسی (امپرسیونیستی) ۶۰
- شیوه اجتماعی ۶۱
- شیوهی ایدئولوژیک - سوسیالیستی ۶۱
- شیوه نقد روان‌شناختی ۶۱
- زمینه‌های نقد روان‌شناختی ۶۲
- پیشینه شیوه روان‌شناختی در نقد ادبی ۶۲
- رویکردهای شیوه روان‌شناختی در نقد ادبی ۶۴
- اقدامات پیشگامان اولیه شیوه روان‌شناختی در نقد ادبی: ۶۵
- ۱- عباس محمود عقاد (۱۸۸۹-۱۹۶۴) ۶۵
- ۲- دکتر محمد نویهی (۱۹۱۷-۱۹۹۰) ۶۵
- ۳- دکتر مصطفی شریف (۱۹۲۴-۲۰۱۶) ۶۶
- کاستی‌های شیوه روان‌شناختی در نقد ادبی ۶۹

فصل دوم - روان‌شناسی و فولکلور	۷۱
تعریف فولکلور	۷۲
ویژگی‌های فولکلور	۷۲
کارکردهای فولکلور	۷۴
سبک فرهنگی	۷۴
سبک اجتماعی	۷۴
ادبیات ملی	۷۴
شیوه‌های پژوهش فولکلور ملی	۷۵
شیوه تاریخی	۷۵
شیوه جغرافیایی	۷۵
شیوه اجتماعی	۷۵
شیوه روان‌شناختی	۷۶
کوشش‌ها و رویکردهای نظری در خصوص فولکلور	۷۶
۱- فولکلور همان میراث شفاهی است	۷۶
۲- فولکلور؛ میراث دهقانان یا قشرهای فرودست جامعه:	۷۷
حوزه‌های مطالعه در فولکلور پژوهی	۷۹
۱- باورها و دانسته‌های مردمی	۷۹
۲- عادات‌ها و سنت‌ها	۸۰
۳- فرهنگ مادی و هنرهای ملی	۸۱
۴- ادبیات ملی	۸۲
روان‌شناسی و فولکلور	۸۲
فصل سوم - ادبیات ملی (نگرش روان - جامعه‌شناختی)	۸۵
ادبیات ملی	۸۵

- ۸۶..... ویژگی‌های ادبیات ملی
- ۸۶..... گونه‌های ادبیات ملی
- ۸۶..... طبقه‌بندی جزئی
- ۸۷..... سرآغاز کوشش درباره ادبیات ملی
- ۸۸..... رویکردهای تفسیری ادبیات ملی
- ۸۸..... ۱- آفرینش فردی:
- ۸۹..... ۲- آفرینش گروهی
- ۸۹..... ۳- رویکردی همسو
- ۹۱..... کارکردهای ادبیات ملی
- ۹۱..... از دیدگاه روان-جامعه‌شناختی
- ۹۲..... مسائل روان‌شناختی و اجتماعی مطرح شده در ادبیات ملی
- ۹۳..... ابعادی که در پی‌ریزی ادبیات ملی سهیم گشته است (نگرش تکامل یافته)....

فصل چهارم - داستان عامیانه ملی از دیدگاه روان - جامعه‌شناختی (نمونه‌هایی در ادبیات ملی).....

- ۹۷..... تعریف داستان عامیانه
- ۹۷..... پیدایش داستان‌های عامیانه ملی
- ۹۸..... داستان عامیانه از دیدگاه روان‌شناختی
- ۱۰۰..... خصوصیات داستان‌های عامیانه ملی
- ۱۰۳..... چالش و معضل پژوهش در داستان عامیانه ملی
- ۱۰۳..... مسائل اساسی در داستان عامیانه ملی
- ۱۰۸..... کارکردهای داستان عامیانه ملی
- ۱۰۹..... ویژگی‌های داستان عامیانه ملی
- ۱۱۱..... مراحل شکل‌گیری داستان عامیانه ملی
- ۱۱۲.....

نگرش روان‌شناختی	۱۱۲
روان‌شناسی، میراث ملی و داستان عامیانه ملی	۱۱۳
(ادبیات ملی) از دیدگاه روان‌شناختی	۱۱۳
کهن الگوهای تعریف شده برای مردان و زنان در اسطوره‌ها و داستان‌ها " قلمروی ادبیات ملی "	۱۱۵
حالت نخست: با توجه به جنسیت مردانه و کهن الگوهای تعریف شده برای مردان	۱۱۵
حالت دوم: با توجه به جنسیت زنانه و کهن الگوهای تعریف شده برای زنان	۱۱۶
فصل پنجم - خلاقیت (آفرینش) ملی و روان‌شناسی	۱۱۷
خلاقیت ملی و روان‌شناسی	۱۱۷
پیشزمینه پردازش در ماهیت آفرینش ملی	۱۲۲
سرچشمه‌های فرهنگ (خلاقیت و تمیز) ملی	۱۲۳
قالب‌های فرهنگی	۱۲۳
مواضع گروه‌ها در برابر فرهنگ ملی	۱۲۳
ترویج‌کنندگان تفکر غرب‌گرایی	۱۲۳
ترویج‌کنندگان اصول پیشین‌گذشتگان و غنای دینی - زبانی	۱۲۳
ترویج‌کنندگان فرهنگ نژادگرایی عربی	۱۲۳
ترویج‌کنندگان بالندگی و تربیت ملی	۱۲۴
ترویج‌کنندگان دموکراسی انقلابی و ماتریالسم دیالکتیک	۱۲۴
پیروان تفکر توسعه یافتگی مبتنی بر شیوه اقتصادی	۱۲۴
پیروان عرصه خلاقیت هنری	۱۲۴
مراحل ایجاد خلاقیت ملی	۱۲۴
قواعد تعبیر ملی	۱۲۵

- مشخصه‌های خلاقیت ملی و یگانگی آن ۱۲۶
- ۱- ویژگی‌هایی که به تولید خلاقیت ملی وابستگی دارد ۱۲۶
- ۲- ویژگی‌هایی که به متن در تعبیر ملی وابستگی دارد ۱۲۶
- ۴- ویژگی‌هایی که به تعبیر ملی وابستگی دارد ۱۲۷
- ابزارهای مطالعه خلاقیت ملی ۱۲۸
- سوال‌های مطرح شده پیش از ورود به شیوه‌های پژوهش در زمینه خلاقیت: ۱۲۸
- رویکردهای تفسیری خلاقیت ملی ۱۳۲
- ۱- رویکرد فردی: ۱۳۲
- ۲- خلاقیت جمعی (گروهی) ۱۳۳
- ۳- رویکرد بنیادین ۱۳۳
- نگرش‌های روان‌شناسی بر محور خلاقیت ۱۳۴
- ۱- مکتب فرویدی ۱۳۴
- ۲- مکتب یونگ ۱۳۴
- ۳- مکتب آدلر ۱۳۴
- ۴- مکتب گشتالت ۱۳۵
- ۵- مکتب نقد روان‌شناختی شارل مورون ۱۳۵
- ۶- مکتب ساختارگرایی لاکان ۱۳۵
- کارکردهای تخیل ملی (از دیدگاه روان‌شناسی خلاقیت) ۱۳۵
- روان‌شناسی چه دستاوردی از مطالعه خلاقیت ملی کسب می‌کند؟ ۱۳۶
- کارکردهای روان- جامعه‌شناختی جهت مطالعه خلاقیت ملی ۱۳۷
- خلاقیت ملی و پرورش اجتماعی ۱۳۹
- ابزارهای خلاقیت ملی در پرورش اجتماعی کودک (انواع ابزارخلاقانه در نزد مصریان) ۱۴۴

مقدمه مترجم

ادبیات همواره نقش سلوئنده و کلیدی در پی‌ریزی فرهنگ هر جامعه‌ای دارد و بیانگر ویژگی‌های اجتماعی، زبانی و حتی روانی هر ملت است؛ از سوی دیگر ادبیات ملی در جایگاه یک گونه ادبی بستری را فراهم می‌آورد تا مولفه‌های موضوعی خاص و متفاوت ملل در آن جای گیرد، از این روشناسنامه و هویت یک تمدن است؛ ادبیات ملی با سادگی، عامیانه بودن، نزدیکی به خصوصیات فردی-گروهی جوامع و فرهنگ قومی توده‌های مردم گره خورده است. چنانچه این نوع ادبیات و عناصر زیر مجموعه‌ی آن شامل داستان‌های عامیانه، اشعار کهن، زمینه‌های هنری گوناگون و آنچه در قالب خلاقیت ملی می‌گنجد از دل فولکلور سر بر می‌آورد؛ پس ادبیات ملی و فرهنگ عامیانه هر اقلیم زمینه-ساز بالندگی اندیشه‌ها و ذهن‌های پویا برای آفرینش است. هر چند باید اشاره نمود که تنها با تکیه بر این شاخه‌ی‌های هنری نمی‌توان انتظار داشت زوایای پنهان ادبی یک ملت آشکار گردد؛ چرا که جهان نگاه تک‌بعدی به گزاره‌های گوناگون علوم انسانی تغییر کرده و نیازمند تحول اساسی است؛ در همین راستا رشته‌هایی نظیر روان‌شناسی و جامعه‌شناسی از جهت ویژگی‌های مشترک موضوعی در تلاقی با ادبیات می‌توانند درخشش و پویای هر چه بیشتر اسرار درونی خود را نشان دهند؛ البته نمی‌توان از این نکته غافل شد که بررسی این رشته‌ها به موازات هم با چالش‌ها و موانع جدی روبه‌رو است، گرچه وجود همپوشانی رنگارنگ در مکاتب ادبی و روان-جامعه‌شناختی موجب تاثیر دوسویه است و

رشد جنبه‌های زیبایی‌شناختی و منطقی را رقم می‌زند؛ دیگر تاثیر مثبت این برخورد، پیدایش مطالعات میان رشته‌ای است؛ چنانچه مخاطبان و پژوهشگران بتوانند به‌خوبی از تمام ابعاد این رشته بهره ببرند چشم‌اندازهای نویی را پیش رویشان می‌گذارد؛ اما اگر قادر نباشند درست و به‌جا از آن استفاده کنند آنان را به هزارتویی می‌برد که شدیداً در آن سرگردان می‌مانند، در برخی مواقع گریز از آن ناممکن می‌گردد. بنابراین برای آشنایی هر چه بیشتر شما خوانندگان گرامی با فضای مطالعات میان رشته‌ای ضروری است که ویژگی‌های کتاب روان‌شناسی ادبیات ملی به‌شکل موردی معرفی شود؛ یعنی سرفصل‌هایی که نویسنده کتاب به تشریح آن پرداخته است:

۱- تاکید بر ادبیات ملی مصر به‌عنوان نمونه مورد بررسی با ویژگی‌ها و شاخه‌های مختلف آن

۲- تعریف و تحلیل و نقد برخی مکاتب روان‌شناسی؛ همچنین ارائه رویکردهای روان-جامعه‌شناختی و نیز تاثیر آن بر ادبیات، به ویژه ادبیات ملی مصر

۳- نفی شیوه تک بعدی در بررسی ادبیات ملی و متقابلاً خودداری از شیوه‌های مطلق روان‌شناسی بیگانه؛ ضمناً تاکید بر یافتن روشی بومی با بهره‌گیری از استعداد روان‌شناسان داخلی و اصول رایج روان‌شناختی.

۴- بررسی انواع خلاقیت ملی در دامنه فرهنگ کشور مصر همچون ادبیات ملی و زمینه‌های فولکلور نظیر: بازی‌های بومی، آثار دستی، هنرهای مادی-معنوی، و موارد دیگر؛ از سوی دیگر اشاره به توانایی ذاتی‌ای که این نوع ادبیات و فولکلور در چارچوب روان-جامعه‌شناختی از خود بروز می‌دهد.

۵- برشمردن ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی تمدن کهن مصر، و نیز تحلیل زمینه‌های اجتماعی که رشد فکری و ذهنی آحاد ملت خصوصاً کودکان آن را هموار می‌سازد؛ در همین راستا یادآوری استعدادهای فولکلور به‌منظور واکاوی روان-جامعه‌شناختی جنبه‌های متعدد آن.

۶- معرفی مشخصه‌های اجتماعی نیکو و ناپسند مردم مصر که گاهی آنان را به پیشرفت نزدیک نموده است، و در برخی مواقع نیز آنان را از مسیر توسعه عقب انداخته. در جمع‌بندی پایانی خود از کتاب روان‌شناسی ادبیات ملی، باید به خوانندگان ارجمند یادآور شوم که تمرکز اصلی نویسنده بر روی بررسی ادبیات ملی مصر، جنبه‌های

روان - جامعه‌شناختی آن و دیدگاه روان‌شناسان غربی استوار است؛ اما در عین حال آگاه هستیم که ادبیات در معنای عام خود حد و مرزی نمی‌شناسد و این دست موضوعات می‌تواند به ادبیات جهانی در سطوح ملل گوناگون راه یابد؛ از سوی دیگر این کتاب فرصتی را برای پژوهشگران و علاقمندان در حوزه مطالعات میان رشته‌ای فراهم می‌آورد تا به آن در جایگاه پیش‌درآمدی^۱ برای پژوهش‌های ادبی با ماهیت گزاره‌های روان-جامعه‌شناختی نگاه کنند.

شهاب‌الدین کریمی

www.ketab.ir